

Edward Sienkiewicz¹
Szczecin

Bóg – Ojciec miłosierny w orędziu Jezusa o królestwie Bożym

Idea królestwa Bożego jest znana już w Starym Testamencie. I to właśnie do niej odwołuje się Jezus, ogłaszając dobrą nowinę o bliskim panowaniu Boga oraz próbując je wytłumaczyć i zgodnie ze starotestamentowymi prorocत्वami, zrealizować. Nie znaczy to jeszcze, że postępując w ten sposób został przez wszystkich właściwie zrozumiany. Tym niemniej bez odniesienia do tradycji starotestamentowej pozostałby zupełnie nieczytelny. Przy czym wypada podkreślić pewną ciągłość. Nawet jeśli pojawiają się w niej dość daleko idące przewartościowania, aż po wyraźne, dokonywane przez Jezusa korekty rozwiązań i rozstrzygnięć z przeszłości. Chodzi o obraz króla z konieczności odnoszonego do królestwa, którego najbliższym kontekstem w nauczaniu Jezusa jest właśnie tradycja judaistyczna. Najbliższy jednak kontekst nie oznacza jedyny. Nie determinuje także Jezusa do zamknięcia się tylko w wymiarze tej tradycji, co oznaczałoby na przykład ograniczenie Jego misji jedynie do potwierdzenia starotestamentowych rozwiązań i ogłoszenia ich aktualności. Orędzie Nauczyciela z Nazaretu idzie znacznie dalej. Rości On bowiem sobie pretensje do wypełnienia zawartych w Starym Testamencie obietnic, co czyniąc, ukazuje charakterystyczną zgodność wewnętrznego aspektu ogłoszonego przez siebie królestwa Bożego z Bożym miłosierdziem².

1. Miłosierdzie Boże w pogłębionym i sprecyzowanym przez Jezusa starotestamentowym obrazie króla

Warto zauważyć, że wiele starotestamentowych tekstów zapowiada Mesjasza jako króla (Iz 9,5), choć sama idea królowania Boga w ST była przygotowy-

¹ Edward Sienkiewicz: ks. prof. zw. dr hab., kierownik Katedry Teologii Fundamentalnej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego, e-mail: edward.sienkiewicz@usz.edu.pl

² M. Kowalczyk, *Miłosierdzie Boże w urzeczywistnianiu się królestwa Bożego*, [w:] *Dogmatyka w perspektywie Bożego miłosierdzia*, K. Gózdź, K. Guzowski [red.], Lublin 2010, s. 277.

wana bardzo długo. Proces ten zawiera w sobie także stan kryzysowy, kiedy to naród chce być jak inne narody i domaga się suwerena poza Bogiem, który jako jedyny jest Królem i Panem Izraela (1 Sm 8,1-21)³. Izajasz (6,5) stwierdza, że przez to żądanie Jhwh przestał królować. Następujący zaś królowie Izraela po Saulu i Dawidzie przynieśli wielkie rozczarowanie⁴, ze względu na liczne, spowodowane ich panowaniem, cierpienia. Dlatego też pojawia się oczekiwanie na zapowiadanego przez proroków nowego, sprawiedliwego władcę z rodu Jessego (Iz 11). Takiego, który przyniesie zbawienie, obejmujące także inne narody (pogańskie), a więc powszechnie (Za 9). Stąd u Deutero-Izajasza idea królowania nabiera cech wyraźnie uniwersalistycznych. Prorok przedstawia to w kontekście powrotu Izraelitów z niewoli babilońskiej i odnosi do wyjścia z Egiptu, ukazując Boga jako potężnego i jedyne go władcę, panującego nad innymi narodami oraz wdeptującego możnowładców w błoto (Iz 41,25). Z drugiej jednak strony jako miłosiernego, noszącego Izraela na swej piersi, jak pasterz słabą owieczkę, jagnię; jak matka, która nigdy nie opuści swojego dziecka, a nawet bardziej niż ona (49,15)⁵. To Bóg, podobnie jak dawniej, także i teraz, zacznie królować w Izraelu, pokonując wszystkich nieprzyjaciół⁶ i okazując narodowi swoje miłosierdzie. Deutero-Izajasz uzasadnia to odwołując się do tematów stworzenia i odkupienia, które nieustannie się przenikają (Iz 40-55). Chce w ten sposób podkreślić przemianę dramatycznych momentów, wydawałoby się bez wyjścia,

³ Lud izraelski prosząc Samela o króla domaga się królestwa jako instytucji, dworu i związanego z tym porządku oraz prawa. Królowanie Boga nie potrzebuje takiej instytucji, ponieważ obejmuje ludzkie serce. Instytucja w takim rozumieniu może nawet przeszkadzać, ponieważ suweren poza Bogiem zobowiązuje do ponoszenia dodatkowych wyrzeczeń. Ponadto nie wyzwała skutecznie i nie ustanawia prawa, które jest jednakowe dla wszystkich, przede wszystkim sprawiedliwe. W. Pikor, *Królowanie Jahwe w świetle Iz 33*, [w:] *Królestwo Boże. Dar i nadzieja*, K. Mielcarek [red.], Lublin 2009, s. 35-40.

⁴ Instytucja królestwa w Izraelu miała charakter religijny. Król we wszystkich swoich zamiarach i czynach musiał być posłuszny Bogu, spełniać Jego rozkazy, ponieważ był wybrany i namaszczony jako zastępca Boga na ziemi. Ów związek króla nad Izraelem z Jhwh był również podstawą autorytetu, jakim cieszył się władca. Działo to jednak w obie strony. O ile król domagał się posłuszeństwa, ponieważ występował w imieniu Boga, o tyle sam musiał być wierny i posłuszny Temu, który powierzył mu urząd w celu wypełnienia Jego zamiarów względem narodu wybranego i innych ludów. Innymi słowy wierny Przymierzu. K.W. Whithelan, *King and Kingship, The Anchor Bible Dictionary*, tom 4, New York 1993, s. 40-48; E. Haag, *Panowanie i królestwo Boga w Starym Testamencie*, „Communio” 2 (1986), s. 7; S. H. Horn, *Podzielona monarchia. Królestwa Judy i Izraela*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, W. Chrostowski [tłum.], Warszawa 1994, s. 165-204; A. Lemaire, *Zjednoczone królestwo. Saul, Dawid i Salomon*, w: *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, s. 139-146, 177-182.

⁵ S.S. Montefiore, *Jerozolima. Biografia*, M. Antosiewicz, W. Jeżewski [tłum.], Warszawa 2011, s. 37-39.

⁶ J. Bright, *Historia Izraela*, J. Radożycki [tłum.], Warszawa 1994, s. 299-303.

w tryumf Izraela, wzbudzając w narodzie nadzieję, że tak jak dawniej Bóg wyzwolił naród z Egiptu, ratując go z sytuacji niemalże beznadziejnej, tak samo postąpi i tym razem (Iz 43,15-16), ponieważ jako potężny i miłosierny władca, może wybawić swój lud z każdego, nawet najbardziej trudnego położenia⁷.

Trito-Izajasz z kolei pisze już z perspektywy doświadczanego przez Izrael kolejnego cudu, będącego wyrazem Bożego panowania i miłosierdzia (łaskawości) wobec narodu, czyli powrotu do własnej ojczyzny. Zapowiada wyzwolenie jeńcom i ubogim; cierpiącym z powodu niesprawiedliwości (Iz 61,1), której powodem nie są już obcy, wrogo usposobione narody, ale egoizm, a nawet nienawiść rodaków (Iz 66,5), zapominających o jedynym wyzwoliciele i prawodawcy, tudzież Panu, którym jest Bóg (Iz 66,1-2). Prorok, odwołując się do obrazu ze świata zwierząt, zapowiada powszechny pokój; sprawiedliwe prawo, które obejmie wszystkie narody, pozwalając wszystkim żyć w wiecznym pokoju i dobrobycie – szczęśliwości oraz harmonii (Iz 65,17-25)⁸. Lud ma być własnością Boga i Jego królestwem, ponieważ do Niego należy cała ziemia. Dość wyraźnie uwidacznia się tu uniwersalistyczny charakter Przymierza (Iz 19,5-6)⁹. Zgodnie z nim zapowiadane królestwo coraz wyraźniej przestaje być tylko sprawą narodu wybranego, zaczynając obejmować wszystkie ludy¹⁰. Choć ukazane jako odległa przyszłość, oznaczająca już inny sposób egzystencji, jawi się jako pewne

⁷ N. M. Sarna, *Izrael w Egipcie. Pobyt w Egipcie i Wyjście*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, s. 63-77; E. Haag, *Panowanie i królestwo Boga w Starym Testamencie*, s. 12; A. Ganoczy, *Nauka o stworzeniu*, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, traktat III, W. Beinert [red.], Kraków 1999, s. 19-20; J. D. Purvis, *Wygnanie i powrót. Od zniszczenia przez Babilonię do odbudowy państwa żydowskiego*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, s. 234-237; J. Blenkinsopp, *Storia della profezia in Israele*, Brescia 1997, s. 261; C. L. Meyers, E.M. Meyers, *Zachariah 9-11, The Anchor Bible Dictionary*, tom IV, New York 1993, s. 125-126; A. Deissler, *Zwölfpropheten*, [w:] *Die Neue Echter Bibel*, Bd. 3, Würzburg 1988, s. 296, 273-274, 306; E. W. Conrad, *Zachariah*, Sheffield 1999, s. 175-176; A. Lacoque, *Zacharie*, [w:] *Aggée, Zacharie, Malachie Commentaire l'Ancien Testament XIc*, S. Amsler, A. Lacoque, R. Vuilleumier [ed.], Neuchatel-Paris 1981, s. 189.

⁸ J. D. Purvis, *Wygnanie i powrót. Od zniszczenia przez Babilonię do odbudowy państwa żydowskiego*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, s. 242-246; M. Peter, *Dzieje Izraela*, Poznań 1996, s. 98; S.S. Montefiore, *Jerozolima. Biografia*, s. 24-27.

⁹ S. Rosa, *Teologia fundamentalna. Eklezjologia*, cz. II, Tarnów 1997, s. 62-66; H.D. Neef, *Aspekte alttestamentlicher Budestheologie*, [w:] *Bund und Tora*, F. Avemaria, H. Lichtenberger [red.], Tübingen 1996, s. 1-23; J. G. Heintz, *Allianze humaine – Allianze divine. Documents d'époque babylonienne acienne Bible hébraïque – une esquisse*, „Biblische Notizen” 86 (1997), s. 66-76.

¹⁰ R. Rendtorff, *Theologie des Alten Testaments. Ein kanonischer Entwurf II*, Neukirchen 2001, s. 148-149, 241-243; R. P. Knierim, *The Task of Old Testament. Method and Cases*, Grand Rapids Cambridge 1995, s. 445; E.S. Gerstenberger, *Theologien im Alten Testament*, Stuttgart 2001, s. 197.

i obejmujące cały ład kosmiczny (Tb 13,1n; 2 Król 19,15; 1 Krn 17,14; Ps 45,7; 145,11). Wypada jeszcze wspomnieć o Aggeuszu i Zachariaszu, zapowiadających bardzo bliskie nadejście Boga, który ustanowi swoje królestwo¹¹. Głoszą oni konieczność szybkiej odbudowy świątyni i uzależnione od tego pojawienie się Pana oraz nastanie Jego królestwa¹².

Należy zatem podkreślić, że Stary Testament, mówiąc o szczególnej bliskości Boga, jaką miał się cieszyć król (Ps 2,7), Jego błogosławieństwie (Ps 21,4-5) oraz wyjątkowych – wynikających z tego błogosławieństwa – atrybutach, umożliwiających mu panowanie w pokoju; sprawiedliwe rządzenie i umacnianie potęgi narodu (Ps 45,3.7; 72,2.5.8.11; 110,1.4), coraz wyraźniej odnosi to do władcy łaskawego, miłosiernego. Do prawdziwego syna Dawida, czyli Mesjasza¹³, który przyniesie powszechny pokój i odnowi oraz utwali naruszoną przez ludzki grzech sprawiedliwość, co trudno nazwać inaczej jak miłosiernym działaniem Boga, wykraczającym dodatkowo poza granice (nie tylko geograficzne) Izraela. Przywołane powyżej fragmenty ST ukazują miłosiernego władcę Mesjasza w wyraźnej perspektywie eschatologicznej, wiele jednak tekstów mówi o teraźniejszości (Iz 9; 7)¹⁴. Świadczące o tym i pojawiające się już teraz znaki, stanowią wystarczającą podstawę wiary Izraela, co zostaje rozwinięte już w Nowym Testamencie, zwłaszcza w tradycji synoptycznej¹⁵. Dotyczy to także idei pomazańca Bożego (hebr. *Mashiah*), która zacznie z czasem przybierać znaczenie coraz bardziej centralne i konkretne¹⁶.

Do takiego obrazu Boga, jako panującego, wyzwalającego oraz troszczącego się zwłaszcza o ubogich i pokrzywdzonych, nawiązuje Jezus rozpoczynając swoją publiczną działalność (Łk 4,18)¹⁷. Poza tym eksponując miłosierne działanie Ojca, które nie tylko nie znajduje się w kolizji z Jego panowaniem, ale okazuje się temuż właściwe, tak wobec Izraela, jak również wobec innych ludów i narodów. Doprecyzowując i pogłębiając starotestamentowy obraz królestwa i króla, Jezus – odnosząc go do siebie – nawiązuje wprost do zapowiadanego Księcia Pokoju (Iz 9,5). Wjeżdżając do miasta Pańskiego nie okaże się On wyniosłym, apodyktycznym władcą, ale miłosiernym Pańskim Sługą (Mt

¹¹ E. Schürer, *Storia del Popolo Giudaico al. Tempo di Gesù Cristo*, vol. secondo, Brescia 1987, s. 587-614.

¹² S.S. Montefiore, *Jerozolima*, s. 55-56.

¹³ J. Finkenzeller, *Eschatologia*, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, traktat XI, W. Beinert [red.], Kraków 2000, s. 32-33.

¹⁴ E. Schürer, *Storia del Popolo Giudaico al. Tempo di Gesù Cristo*, s. 649-654.

¹⁵ J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie. Źródła i początki Kościoła*, W. Szymona [tłum.], Kraków 2004, s. 53-61.

¹⁶ J. Waschke, *Die Frage nach dem Messias im AT*, „Theologische Literaturzeitung” 113 (1988), s. 321-331; J. Day, *King and Messiah in Israel and the Ancient Near East*, Sheffield 1998.

¹⁷ A. Jankowski, *Królestwo Boże w przypowieściach*, Niepokalanów 1992, s. 7-26.

5,17; 25,31; 28,20; J 5,27; 10,42; 13,34; 14,15; 15,20; 17,31; 2 Tes 1,5n.), ogłaszającym panowanie Boga jako nawrócenie ludzkich serc i ukazującym to jako najlepszą drogę do powszechnej sprawiedliwości oraz szczęścia wszystkich narodów¹⁸.

2. Jezus głosi królestwo Boże

Wystąpienie Jezusa jest związane z nauczaniem Jana Chrzciciela, który zapowiada nową erę – mesjańską, bezpośrednio ją przygotowując i wskazując na jej głównego Autora¹⁹. Jan głosi nieodwołalny, groźny sąd, ukazując jednocześnie najlepszą postawę jaką można zająć wobec nadchodzącego dnia Jhwh. To radykalne nawrócenie, zerwanie z dotychczasowym, grzesznym sposobem życia, którego nic nie usprawiedliwia, także pochodzenie. Kontekst Jana jest bardzo ważny w kwestii zrozumienia Jezusa i ogłoszonego przez Niego panowania Boga jeszcze z kilku innych powodów. Otóż Jan, choć uznany przez samego Jezusa za największego z proroków, nie idzie jak oni ze swoim przesłaniem do Jerozolimy, ale na pustynię. Poza tym, tłumacząc swoje wystąpienie i zapowiedzianą – bliską już – przyszłość, w zasadzie teraźniejszość kulminacyjnego, zbawczego momentu w dziejach narodu wybranego, powołuje się na tradycję Izraela, najbardziej wyraziste jej etapy. Wszystko to wyznacza niejako sposób postępowania Jezusa, odniesionego przez Jana do tradycji Wyjścia, w której pustynia odgrywa ważną rolę. Poza tym to właśnie Jan nazywa Jezusa Barankiem Bożym (J 1,29)²⁰. Jedno i drugie wskazuje wprost na charakterystyczne dla Boga miłosierdzie w Jego działaniu wobec wybranego narodu. Pobyt Jezusa na pustyni, na którą wyprowadza Go Duch Boży, należy traktować jako bezpośrednio przygotowanie do Jego wystąpienia (Mk 1,13)²¹. Słowa natomiast, wypowiedziane przez Jezusa w Galilei: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię” (Mk 1,14), zostały poprzedzone trzykrotnym pokonaniem kuszenia. Innymi słowy, Jezus najpierw rozprawia się z tym wszystkim, co nie ma nic wspólnego z panowaniem Boga i wyraźnie staje na drodze Jego królestwa (Mt 4,1-11), a dopiero później uroczyście je ogłasza.

¹⁸ M. Kowalczyk, *Miłosierdzie Boże w urzeczywistnianiu się Królestwa Bożego*, [w:] *Dogmatyka w perspektywie Bożego miłosierdzia*, s. 277.

¹⁹ J. Ernst, *Johannes der Täufer*, Berlin 1989, s. 359-383; tenże, *War Jesus ein Schüler Johannes' des Täufers?*, [w:] *Vom Urchristentum zu Jesus*, J. Gnilka [Hrsg.], Freiburg–Basel–Wien 1989, s. 13-33; J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie. Źródła i początki Kościoła*, s. 169; S. S. Montefiore, *Jerozolima. Biografia*, s. 102.

²⁰ Józef Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela*, J. Radożycki [tłum.], Warszawa 2001, s. 18, 117-119.

²¹ H. Merklein, *Jesu Botschaft von der Gottesherrschaft*, Stuttgart 1983, s. 37.

Potwierdza tym samym swoje pierwszorzędne w nim znaczenie, jak również miłosierny charakter tego panowania.

Zawołanie Jezusa: Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, towarzyszące rozpoczęciu przez Niego publicznej działalności, jest w swojej treści i znaczeniu, bardzo bogate, także przez narzucający się Jemu współczesnym kontekst. Nie tylko religijny, ale również polityczny, z którym Jezus musi sobie poradzić, aby być właściwie zrozumianym. Stanowią go między innymi *zeloci*, jako skrajnie fanatyczna grupa, powstała w Judei za rządów rzymskich prokuratorów, charakteryzująca się radykalną pobożnością prawną, apokaliptycznymi oczekiwaniami i dążeniem do zbrojnego odrzucenia rzymskiej przemocy. Oczekiwali oni nadejścia Mesjasza, utożsamianego z politycznym władcą, który ustanowi powszechne królestwo Boże²², co trudno pogodzić z miłosierdziem, jako podstawową zasadą panowania Boga i ogłoszonego przez Jezusa królestwa. Dlatego Jezus zdecydowanie broni się zarówno przed politycznymi interpretacjami swojego nauczania²³ – nadając sformułowaniu królestwo Boże zdecydowanie inną treść²⁴ jak i swojej osoby, zabraniając nazywać siebie Mesjaszem. Choć w neuralgicznych momentach nie zaprzeczając, jak uczynił to Jan Chrzciciel (J 1,20)²⁵. Jezus zdając sobie sprawę ze wszystkich skojarzeń i konotacji stara się wyjaśnić, jak to królestwo należy rozumieć, a w związku z nim także Jego samego oraz wypełnianą przez Niego misję. Odwołuje się w tym celu do dobrze znanych w Jego środowisku obrazów i doświadczeń z codziennego życia, które tłumaczą Jego postępowanie oraz pozwalają dostrzec ciągłość z tradycją religijną Izraela, przywołując na myśl zawarte w niej obietnice.

2.1. Przypowieści Jezusa o królestwie Bożym

Zawarte w przypowieściach, wzięte z życia galilejskich wieśniaków obrazy i przykłady, nawiązujące do bliskich im oraz znanych z doświadczenia przeżyć i sytuacji, wyrażają rozumienie panowania Boga przez Jezusa i sposób jego obecności w świecie. Zawierają także wyjątkowy ładunek emocjonalny²⁶. Wystarczy przywołać przypowieść o siewcy (Mk 4,3-8); o cierpliwym rolniku

²² E. Schürer, *Storia del Popolo Giudaico al. Tempo di Gesù Cristo*, s. 716-724.

²³ Cz. S. Bartnik, *Kościół*, Lublin 2009, s. 67.

²⁴ H. Schürmann, *Gottes Reich – Jesu Geschick. Jesu ureigener Tod im Licht seiner Basileia Verkündigung*, Freiburg 1983, s. 199.

²⁵ P. Neuner, *Eklezjologia – nauka o Kościele*, traktat VI, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, W. Beinert, [red.] Kraków 1999, s. 268.

²⁶ Jan Paweł II, *Dives in misericordia*, Rzym 1980, nr 3 (dalej DM); T. Herrmann, *Rozwój idei miłości i miłosierdzia w Piśmie Świętym*, [w:] *Miłość miłosierna*, J. Krucina [red.], Wrocław 1985, s. 154; M. Pyc, *Chrystologia*, [w:] *Dogmatyka w perspektywie*, s. 107-108.

(Mk 4,26-29); o rozrośniętym drzewie gorzycy, w którym gnieźdzą się ptaki, czy o zaczynie zakwaszającym ciasto (Mt 13,31-33; Mk 4,30-32)²⁷. W obrazach tych królestwo Boże ukazane jest jako obejmujące wszystkie wymiary ludzkiego życia, ale nie podlegające ustanowionym przez człowieka regułom tego świata, opartym na ludzkiej, ułomnej sprawiedliwości. Poza tym jako rzeczywistość najpierw obejmująca ludzkie serce i dopiero przez nie przemieniająca relacje do bliźnich, otwarte na obecność i działanie Boga. Pozorna nieskuteczność królestwa Bożego, wyrażona przy pomocy obrazów podkreślających jego słabość i kruchość (jest ono podobne do najmniejszego z wszystkich ziarnka gorzycy, które kiedyś wyrosnie na wielkie drzewo; jest jak zaczyn – niewielki przecież w porównaniu z masą całego ciasta, a jednak decydujący o tym, co z niego wyrosnie)²⁸, pozwala zrozumieć na czym polega panowanie Boga. Wystarczy otworzyć dla niego swoje serce²⁹; pozostawić trochę miejsca działaniu Boga; nie ograniczać Go różnego rodzaju przepisami i ludzkimi prawami, wyobrażeniami, które zamykają drogę do miłosierdzia. Człowiek nie tylko nie musi stwarzać temu królestwu nadzwyczajnych zewnętrznych struktur, warunków (Łk 17,20n), ale nawet nie może, gdyż jest ono dziełem Boga, Jego darem. Jak zostało to ukazane w przypowieści o robotnikach w winnicy (Mt 20,1-16) zarówno Boże miłosierdzie jak i Jego panowanie (królestwo) jest wyrazem Jego łaski i nikt nie może wysuwać wobec jednego i drugiego jakichkolwiek roszczeń. Nie może powoływać się na żaden przywilej, pierwszeństwo³⁰. Nie można ich

²⁷ J.D. Crossan, *Historyczny Jezus. Kim był i czego nauczał*, M. Stopa [tłum.], Warszawa 1997, s. 297-299.

²⁸ Tamże, s. 301.

²⁹ A.A. Napiórkowski, *Bosko-ludzka wspólnota. Podstawy katolickiej eklezjologii integralnej*, Kraków 2010, s. 126.

³⁰ Wielość obrazów, która pojawia się w przepowiadaniu Jezusa, ukazuje to panowanie Boga jako bardzo złożone, obejmujące wiele wymiarów i nie pozwalające się zamknąć w którymkolwiek z nich. Chodzi o panowanie, które nie jest jakoś społecznie czy politycznie, tudzież religijnie, wyizolowane ze świata, ale obejmujące każdy moment i każdy wymiar naszej rzeczywistości, każde, należące do niej wydarzenie. Innymi słowy tego panowania Boga nie da się ująć w jakichkolwiek kategoriach społecznych czy politycznych, ale nie należy go także rozumieć w sensie spirytualistycznym, jako formy ucieczki od świata. J. Ratzinger – Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu*, cz. I, W. Szymona [tłum.], Kraków 2007, s. 61; R. Laurentin, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, T. Jania [tłum.], Kraków 1999, s. 162-163; G. L. Müller, *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, traktat V, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, W. Beinert [red.], Kraków 1998, s. 171; H. Langkammer, *Przyjdź królestwo Twoje*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 39 (1991-1992) z. 1, s. 76; W. Rakocy, *Mesjasz Pan – Odkupiciel Izraela. Refleksje na temat pytania uczniów o przywrócenie królestwa Izraela (Dz 1,6)*, [w:] *Biblia o Odkupieniu*, R. Rubinkiewicz [red.], Lublin 2000, s. 152-155; W. Rakocy, *Entos hymon (Łk 17,21): Królestwo Boże „w was” czy „pośród was”*, „Collectanea Theologica” 71 (2001) 1, s. 35. 40; J. Kudasiewicz, *Teologia Ewangelii synoptycznych*, [w:] *Teologia Nowego Testamentu*, tom. 1, F. Gryglewicz [red.], Lublin 1986, s. 25-30; R. Rubinkiewicz, *Wprowadzenie do*

sobie wysłużyć, własnymi siłami urzeczywistnić. Należy o nie się modlić (Mt 6,10), szukać go (Łk 12,31), przygotowywać się, czekać – czuwać i być gotowym na przyjście królestwa Bożego i właściwego temuż prawa jakim jest Boże miłosierdzie (Mt 24,44; 25,10). Trzeba je przyjąć tak, jak się przyjmuje dziecko (Mt 18,2-4)³¹, czyli z wdzięcznością, jako dar. Do tego niezasłużony, jeszcze bardziej podkreślający Boże miłosierdzie, jak to pokazuje przypowieść o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10,30-37) i kontrastujący z jego postawą przykład niemiłosiernego sługi (Mt 18,23-35); o pasterzu szukającym zagubionej owcy (Mt 18,12-14; Łk 15,3-7) i kobiecie, która zamiata całe mieszkanie w poszukiwaniu zagubionej drachmy (Łk 15,8-10). Przede wszystkim o synu marnotrawnym (Łk 15,11-32)³². To właśnie w tej przypowieści zostaje wyrażona istota Bożego miłosierdzia³³. Jezus nie przekreśla w niej i nie znosi sprawiedliwości, czego dowodem jest surowy osąd swojego postępowania przez marnotrawnego syna (Łk 15, 18-19), ale na tej podstawie ukazuje wielkość miłości Ojca. Nie dokonuje On sądu nad człowiekiem przyznającym się do swoich błędów, żałującym za swój grzech i wracającym do Boga, ale przebacza, obdarowując w taki sposób, którego człowiek się nie spodziewa, nie śmie o taką łaskę nawet prosić (Łk 15,21-24). Ojciec ukazany jest tu jako miłujący wierną i ofiarną miłością, obdarowujący wielkodusznym przebaczeniem³⁴. Tylko On, który jest miłością (1 J 4,8. 16), potrafi kochać w taki sposób, który wzbudza nadzieję dla każdego zagubionego, grzesznego człowieka, decydującego się na powrót, nawrócenie³⁵.

Na tym tle, zapowiadany przez Jana Chrzciciela surowy sąd, pozwala odczuć swoiste napięcie, wyraźny moment przełomowy. Jezus zdaje się to napięcie podtrzymywać, aby wyraźniej pokazać, że w Nim samym osiąga ono rozwiązanie, które wcześniej nie było możliwe, a obecnie wykracza już poza ramy Pierwszego Przymierza. W tym procesie narzucają się dwa bardzo charakterystyczne wymiary: Po pierwsze, zdecydowane zwrócenie się Nauczyciela z Nazaretu w kierunku Izraela. I po drugie, bliskość zapowiadanego królestwa Bożego – w zasadzie jego obecność.

apokryfów Starego Testamentu, Lublin 1987, s. 72-73; S. Mendala, *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*, Kraków 1994, s. 305; J.J. Ferreira de Farias, *Chrystocentryczny wymiar nadziei*, „Communio” 11 (1991) z. 1, s. 47; A. R. Carmona, *Nadzieja w Piśmie Świętym*, „Communio” 17 (1997) z. 5, s. 24; J. Nagórny, *Życie nadzieją w świetle Pisma Świętego*, [w:] *Nadzieja w postawie ludzkiej*, W. Słomka [red.], Lublin 1992, s. 102-103.

³¹ P. Neuner, *Eklezjologia*, s. 251.

³² DM nr 3.

³³ DM nr 5.

³⁴ J. Kudasiewicz, „Wierzę w grzechów odpuszczenie”. *Dobra nowina o Bożym miłosierdziu*, [w:] Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego, *Ewangelizacja i nawrócenie. Program duszpasterski na rok 1995/96*, Katowice 1995, s. 277-280.

³⁵ Jan Paweł II, *Reconciliatio et paenitentia*, Rzym 1984, nr 6 (dalej RP).

2.2. Bliskie królestwo niebieskie

Zapowiadana u synoptyków bliskość, nieodzowność nadchodzącego panowania Boga, przybiera u Jana postać już obecnej i w Jezusie realizowanej rzeczywistości, co zostało zamknięte w pojęciu: „godzina” Syna Człowieczego. Czy jednak przyszłość, nawet jeśli bardzo bliska i teraźniejszość, nie wykluczają się wzajemnie, powiększając jeszcze ryzyko niezrozumienia? Rozwiązując ten problem Jezus odwołuje się do bardzo dobrze znanego Izraelitom doświadczenia. Zanim jednak o podjętym przez Jezusa sposobie rozwiązania tego problemu, wypada wspomnieć o jego naturze i w ogóle pojawieniu się. Otóż ogłoszone przez Jezusa panowanie Boga nie dotyczy tylko doczesności. Wyartykułowana jego przyszłość, także bliskość, oznacza wymiar eschatologiczny, wieczny, który w Jezusie Chrystusie niejako wchodzi w historię, obecny jest już teraz, na ziemi. Dlatego panowanie to nie może być odrywane od doczesności i traktowane jako rzeczywistość tak odległa, że w zasadzie niedostępna. Królestwo Boże bardzo bliskie, to również obecne, o czym świadczą słowa Jezusa, kiedy ogłasza jego czas – godzinę (J 2,4; 12,23. 27; 16,32), zapowiedzianą przez proroków. Jezus zapytany przez faryzeuszów kiedy przyjdzie królestwo Boże odpowiada wprost – najprawdopodobniej ku ich wielkiemu zaskoczeniu – że królestwo w was jest; pośród was, już przyszło, już się realizuje³⁶.

Wspomniane napięcie, które wręcz domaga się rozwiązania, bardzo trudno wyrazić inaczej. Zwłaszcza kiedy ma być ono uchwytnie i dla adresatów przesłania Jezusa zobowiązujące. Wróćmy jednak do zasygnalizowanego i podjętego przez Jezusa sposobu rozwiązania go. Przy czym nie mamy tu na myśli jakiegos jednego gestu czy też jednej z wielu mów Jezusa, zanotowanych w Ewangeliach. Chodzi o całość Jego nauczania i Jego drogę do Jerozolimy, co trudno lepiej wyrazić i rozumieć jak w perspektywie paschalnej. Otóż przeżywający Paschę Żydzi przez całe pokolenia uczyli się przeżywać dawne, historyczne wydarzenia w ich aktualności. Postępowali tak ze względu na ich pierwszorzędnego autora, czyli Boga. Nie przestał On troszczyć się o swój naród i okazywać swojego miłosierdzia, łaskawości, co znaczy, że Bóg działa również teraz, obecnie, a dawne – zachowywane w pamięci wydarzenia i teraz przypomniane – w najbardziej wymowny sposób to potwierdzają. I tak jak one były zapowiedzią i przygotowaniem obecnych wydarzeń, tak również te obecne zapowiadają i przygotowują przyszłość. Jezus te wydarzenia z historii narodu, powszechnie uznane za kluczowe w dziejach Izraela i w relacji do Boga, odnosi do siebie. Wyjaśniając ich sens i znaczenie ukazuje własną osobę jako ich ostateczną

³⁶ R. Bultmann, *Theologie des Neuen Testamentes*, Tübingen 1980, s. 22-23.

realizację. Czyni to przez wypowiedane słowo: „teraz” (J 12,31). Zaświadcza, że zapowiadana od wieków rzeczywistość w Nim osiąga swoją pełnię; wkracza w wymiar dotąd niezrealizowany, niedostępny, choć – właśnie przez wspomniane wydarzenia – zapowiadany i przygotowywany. Stanowi jednocześnie nowe wyzwanie dla narodu, który i tym razem powinien wyjść z niewoli do wolności, jak kiedyś wyszedł z Mojżeszem przez Morze Czerwone. Chodzi o rzeczywistość i bogactwo bardzo trudne do wyrażenia, opisania w ludzkim języku; przy pomocy dotychczasowych środków wyrazu, mimo że Jezus nie uznaje ich za całkowicie bezwartościowe, nieprzydatne, posługując się wieloma obrazami – przypowieściami³⁷.

Jezus mówiąc zatem o królestwie realizującym się tu i teraz, mówi o zbawczym działaniu, eschatologicznym, realizującym się w Nim – posłanym przez Boga, ponieważ już teraz można doświadczyć owoców tego działania³⁸, dostąpić Bożego miłosierdzia. Nie widzi w tym żadnej sprzeczności, bo i Izraelici przez każdorazowe sprawowanie Paschy rozwiązywali napięcie pojawiające się między dawnymi, historycznymi wydarzeniami, a współczesnymi wyzwaniami. Poza tym Jezus często powołuje się na proroków Izraela, którzy nazywając Boga Królem Izraela, czynią to w perspektywie otwarcia się na inne narody (Ab 21)³⁹, dla których naród wybrany, przez swoje historyczne doświadczenia i otwieranie się na panowanie Boga, miał być drogą. Zarówno ową bliskość królestwa Bożego, jak i realizację obietnic Boga wobec swojego narodu, należy postrzegać jako szczególny, ponieważ dokonujący się właśnie w Jezusie Chrystusie, wyraz Bożego miłosierdzia; Jego wielkiej łaskawości.

2.3 Misja Jezusa skierowana przede wszystkim do Izraela

W Jezusie Chrystusie eschatologiczne nadzieje i oczekiwania wprowadzone zostały w nowy wymiar, co Jan – posługując się terminem: „teraz”; „już” – uznaje za moment ich realizacji. Nowość tej sytuacji nie przekreśla wcale dawnego, „starego”, ale nie pozwala również traktować tegoż w taki sam sposób jak dotychczas. Wiąże się to z wykroczeniem poza granice znane dotąd doświadczeniu żydowskiej wiary. Oznacza tym samym wprowadzenie w granice tej wiary tego, co dotychczas było sytuowane poza nimi⁴⁰. I tu dochodzimy do owego, wspomnianego powyżej, drugiego wymiaru, pozostającego w ścisłym

³⁷ G.L. Müller, *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, s. 189.

³⁸ A.A. Napiórkowski, *Bosko-ludzka wspólnota*, s. 93.

³⁹ J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie*, s. 185; J. Ratzinger – Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu*, cz. I, s. 51-63.

⁴⁰ J.D. Crossan, *Historyczny Jezus*, s. 264-268.

związku z tym już omówionym. Chodzi o zwrócenie się Jezusa w kierunku Izraela i Jego troska o ocalenie – zgromadzenie tych, którzy ulegli rozproszeniu, „poginęli”. Przy czym troska ta nie osłabia w żadnym sensie troski i otwarcia w kierunku tych wszystkich, którzy do tego domu dotąd nie mogli należeć, ponieważ ich doświadczenia były zupełnie inne; z przeżyciami narodu wybranego niekorespondujące. Warunkiem tego otwarcia i zarazem poszerzenia perspektywy jest wiara w Jezusa z Nazaretu⁴¹.

Przebywając na pograniczu terenów zamieszkałych przez pogan (Dekapol, okolice Tyru i Sydonu), Jezus nie prowadził wśród nich jakiegokolwiek działalności misyjnej (Mk 5,20; 7,24; 7,31; Mt 4,25; 15,21). Ale też nie unikał ludzi należących do innych narodów, zainteresowanych Jego osobą, popularnością, coś od Niego potrzebujących, o coś Go proszących. Okazuje im współczucie i pomoc. Uwolnił od złego ducha córkę Syrofenicjanki (Mk 7,27-30) i uzdrowił syna pogańskiego setnika z Kafarnaum (Mt 8,5-6). Podobnie jak Jego rodacy unikał Samarii (Łk 9,51-55), choć w odróżnieniu od wielu religijnych i politycznych autorytetów w swoim narodzie nie uważał mieszkających tam ludzi za gorszych i nie mających dostępu do zbawienia (J 4,20)⁴². Podkreślał jednocześnie, że adresatami Jego misji są ci, którzy „poginęli z domu Izraela” (Mt 10,6). I chodzi Mu zawsze o cały naród. W tym właśnie celu wielokrotnie eksponuje znaczenie tradycji i historii Izraela, jako najlepszą drogę do zrozumienia tego kim jest i jak należy postrzegać Jego działalność⁴³. W swojej powierchowości, ale również najgłębszych odczuciach, Jezus przedstawia się jako należący do tego narodu, ukształtowany zgodnie z przyjętymi w nim wzorcami. Mówi językiem tego ludu i zwracając się do poszczególnych osób podkreśla więź, która Go z nimi łączy, co stanowi najważniejszą płaszczyznę porozumienia oraz spotkania⁴⁴. Izrael był przecież Jego ludem, który miał na nowo powołać, skorygować w nim to wszystko, co nie odpowiadało istotnym elementom obecnej w tym narodzie obietnicy, choć przez wielorakie doświadczenia w dziejach i związane z nimi konteksty społeczne oraz kulturowe, nie zawsze właściwie rozumianej i przez to różnie oczekiwanej⁴⁵. Jezus zdaje sobie sprawę z tego, że królowanie Boga w żadnym innym środowisku nie jest możliwe do ogłoszenia. Dlatego też odwołuje się do konkretnych faktów, znanych przez siebie współczesnych wydarzeń z przeszłości i ukazuje je jako odnoszące się do

⁴¹ L. Bouyer, *Syn Przedwieczny*, W. Dzieża, P. Rak [tłum.], Kraków 1999, s. 282.

⁴² R. Laurentin, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 115-117.

⁴³ J. Ratzinger, *Europa – dziedzictwo zobowiązujące chrześcijan*, [w:] tenże, *Kościół – ekumenizm – polityka*, (Communio – kolekcja 5), Poznań–Warszawa 1990, s. 265.

⁴⁴ G.L. Müller, *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, s. 164-165; J. Gnilka, *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, Freiburg–Basel–Wien 1993, s. 78.

⁴⁵ J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie*, s. 222-223; Ch. Schönborn, *Bóg zesłał Syna swego. Chrystologia*, Poznań 2002, s. 265.

Jego osoby; zapowiadające Jego dzieło. Proponuje nową ich interpretację, ale zgodną z zasadami dotychczas obowiązującymi w Izraelu⁴⁶. Chce przez to pokazać, że Jego orędzie o królestwie Bożym wskazuje na Niego, jako logiczną konsekwencję izraelskich prorocत्व, które odnosiły się do tego jednego narodu, choć wykraczały poza te granice⁴⁷, co także w tradycji starotestamentowej i misji Izraela, zleconej przez Jhwh, jest zawarte. Świadczy o tym stosunek Jezusa do świątyni i w ogóle do Jerozolimy, która nie jest tylko jednym, nawet jeśli najważniejszym dla Izraelitów miastem. Jezus traktuje ją jak symbol całego narodu; jego jedności – wspólnoty, dotychczasowej historii; jako zapowiedziane miejsce dokonującego się zbawienia. Przygotowywane w jednym, wybranym przez Boga narodzie, skierowane jest ono do wszystkich ludów, których Bóg jest Panem oraz stwórcą. Można zatem powiedzieć, że zwrócenie się Jezusa w kierunku Izraela, niejako utożsamienie się z jego dotychczasową drogą, historią, tradycją, jest świadomie wybranym sposobem realizowania uniwersalizmu zbawienia, który jest potwierdzeniem jego prawdziwości i skuteczności⁴⁸. W tym samym sensie jest również ukazaniem i zarazem przybliżeniem Bożego miłosierdzia, które nie zostało skierowane do Izraela w tym celu, aby tylko na nim się zatrzymać, ale przez jego doświadczenia i przeżycia stanowić podstawę nadziei dla innych narodów.

3. Panowanie Boga jako wolność od grzechu i śmierci

Wspomniane powyżej odwoływanie się Jezusa do dawnych, historycznych wydarzeń, w celu uwiarygodnienia swojego roszczenia i przybliżenia ogłoszonego przez siebie orędzia o królestwie Bożym, pozwala także zrozumieć kto jest jego adresatem. Przy czym, również w tym przypadku obowiązuje ten sam sposób postępowania, ponieważ Bóg działa tu i teraz, tak jak działał dawniej. I przez owo „teraz”, to co było dawniej, nie tylko ma być lepiej poznane, zrozumiane, nawet nie tylko w jakiś szczególny sposób potwierdzone, ale zrealizowane. Doprowadzone do pełni, która właściwa jest działaniu Boga: „Ojciec mój działa aż do tej chwili i Ja działam” (J 5,17). A skoro tak, to naród i tym razem musi wyjść w drogę, z niewoli, tak jak kiedyś wyszedł z Mojżeszem. Teraz jednak chodzi o inne wyjście, którego tamto było zapowiedzią, a przechowywanie go w pamięci i przypomnienie – przygotowaniem. Przygotowanie bowiem

⁴⁶ A. Jankowski, *Królestwo Boże w przypowieściach*, s. 7-26.

⁴⁷ J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie*, s. 183.

⁴⁸ J.D. Crossan, *Historyczny Jezus*, s. 438-441; J. Ratzinger, *Wielość religii i jedno Przymierze*, E. Pieciul [tłum.], Poznań 2004, s. 17.

J. Gnilka, *Pierwsi chrześcijanie*, s. 231-232.

do wyjścia i podtrzymywanie czuwania do tego właśnie prowadzi. Tylko w decyzji wyjścia odnajduje swój sens. Wyjście to dotyczy już innej niewoli i innej wolności. Jezus wyprowadza z niewoli grzechu do prawdziwej wolności życia, ponieważ grzech, zło – jak tego dowodzi cała historia człowieka, stanowiąca najbliższy kontekst Pierwszego Przymierza – potrafi zniszczyć każdą, nawet z wielkim trudem osiągniętą wolność, niezależność. Potrafi podważyć i zdeprawować każdy ustanowiony przez człowieka porządek, każdą zbudowaną strukturę społeczną, także religijną. Jezus pokazuje to w swoich przypowieściach o królestwie Bożym, odwołując się do zrozumiałych przez wszystkich obrazów. Ukazuje potęgę wewnętrznej nieprawości, zniewolonego grzechem ludzkiego serca. Nie pomija zewnętrznych struktur i doczesnego świata, ale wskazuje na prawdziwe źródło nieszczęść człowieka, którym jest grzech, opanowujący ludzkie wnętrza i zagrażający wieczności (Mt 10,28-33).

W przypowieściach Jezusa o królestwie Bożym bardzo szybko można rozpoznać jego adresatów. Podobnie jak kryteria rozumienia ogłoszonego przez Jezusa *basileia*. W centrum znajdują się tu wszyscy odrzuceni, ubodzy, chorzy, więźniowie, przede wszystkim jednak grzesznicy⁴⁹, którym głoszone jest odpuśczenie grzechów⁵⁰ na podstawie Bożego miłosierdzia, osiągającego szczególnie wyraz i bliskość – obecność w Jezusie Chrystusie. Innymi słowy *basileia* otwarte jest i adresowane do wszystkich bez wyjątku⁵¹. Tak bardzo i tak daleko, że nawet ludzki grzech nie stawia mu nieprzekraczalnej zapory, ponieważ Syn może odpuszczać grzechy (Mt 9,6)⁵². *Basileia* obejmując tych, którzy poginęli z domu Izraela (Mt 15,24), obejmuje również tych, których z jakiegoś powodu – nawet jeśli za zgodą lub przyzwoleniem „domowników” – wykluczono spośród tego grona. I nie chodzi tu o zaginięcie w sensie fizycznym, nawet kulturowym. O wiele głębszym, który zniewala człowieka w wymiarze najbardziej podstawowym i nie pozwala realizować *basileia*; usiłuje postawić zapórę panowaniu Boga.

⁴⁹ G.L. Müller, *Christologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, s. 189; L. Goppelt, *Teologia del Nuovo Testamento. L'opera di Gesu nel suo significato teologico a cura di Jürgen Roloff*, v. 1, Brescia 1982, s. 196-199.

⁵⁰ J. Gnlika, *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, s. 87-165; P. Neuner, *Eklezjologia*, s. 252.

⁵¹ Jezus głosi królestwo, które ma bardzo wyraźne cechy eschatologiczne. Jest ono wprawdzie blisko (Mk 1,15), jest wśród nas (Łk 17,20-22), ale pojawia się niespodziewanie (Łk 12,39-41), domaga się czujności oraz oczekiwania i wymaga nowego modelu postępowania. Nie jest jeszcze kresem i spełnieniem nadziei wierzących w Boga, o czym świadczą wypowiedziane przez Chrystusa błogosławieństwa w Kazaniu na Górze, z którymi wiążą się również radykalne postulaty. Królestwo to już jest i zarazem jest „jeszcze” nieobecne. Dlatego też trzeba się ciągle modlić o jego nadejście (Mt 6,10).

⁵² J. Finkenzyler, *Eschatologia*, s. 39

Dlatego Jezus – roszcący sobie pretensje do jedynej słusznej wykładni zapowiadanego już w Starym Testamencie królowania Boga i przedstawiający się jako realizujący je w sposób dotąd niedostępny – ku zaskoczeniu, ale i zgorzzeniu, wręcz irytacji uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie unika grzeszników. Świadomie i konsekwentnie szuka możliwości spotkania ich, kontaktu z nimi. Spożywa posiłki (Mk 2,16)⁵³ z tymi, którzy w rozumieniu uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie mogą mieć nic wspólnego z panowaniem Boga i Jego królestwem – z celnikami i grzesznikami (Mt 2,15-17; Łk 5,30-32). Solidaryzuje się z nimi. Już na początku swojej misji wchodzi w rzeszę grzeszników, przyjmujących od Jana chrzest i wyznających swoje winy. Wybiera Lewiego na swojego ucznia (Mt 9,12). Świadczenie solidarności dostrzegamy w Jego postawie wobec grzesznicy (Łk 7,36-50), Zacheusza (Łk 19,1-10), niewiasty pochwyconej na cudzołóstwie (J 8,1-11), wobec skruszonego Łotra (Łk 23,40-43), aż po modlitwę za swoich oprawców: „Ojcze, przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią” (Łk 23,34)⁵⁴. I właśnie przez to Jezus okazuje się heraldem i reprezentantem królestwa Bożego, ponieważ wiąże i obezwładnia szatana, największą przeszkodę i zagrożenie tego królestwa, które już przyszło. Jezus jego bliskiego nadejścia nie zapowiada w taki sam sposób jak Jan Chrzciciel. Podobnie jak nie zapowiada – w bliższej lub dalszej przyszłości – swojej władzy, której nie może się oprzeć królestwo ciemności, ale ją manifestuje tu i teraz⁵⁵, odpuszczając grzechy (Mk 2,1-12; Łk 7,36-50). Tym samym w pełni objawia miłosierną miłość Ojca, ponieważ żadne stworzenie nie jest w stanie wyrównać naruszonej sprawiedliwości. Co więcej, w Jezusie Chrystusie, będącym nie tylko najbardziej bezpośrednim głosem Boga do człowieka, najpełniejszym objawieniem Jego miłości, której nie stawia skutecznej zapory nawet ludzki grzech, Bóg poszukuje człowieka. Tak jak pasterz poszukuje zagubionej owcy (Łk 15,1-7). I czyni to z potrzeby swojego ojcowskiego serca, chcąc wynieść człowieka do godności przybranego dziecka⁵⁶.

Z ideą królestwa Bożego wiąże się także termin: *Evangelium* – Dobra Nowina (Mk 1,14. 15)⁵⁷, którym – według Marka – posługiwał się Jezus, ogłaszając swoje orędzie. Chodzi o słowo dobrze znane w Jego środowisku, ponieważ często odwoływali się do niego, uważający się za panów tego świata, rzymscy

⁵³ G.L. Müller, *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, s. 194-195; L. Goppelt, *Teologia del Nuovo Testamento. L'opera di Gesu nel suo significato teologico a cura di Jürgen Roloff*, v. 1, s. 198-200.

⁵⁴ M. Pyc, *Chrystologia*, [w:] *Dogmatyka w perspektywie*, s. 109.

⁵⁵ J. D. Crossan, *Historyczny Jezus*, s. 303-304.

⁵⁶ Jan Paweł II, *Tertio Millennio Adveniente*, Rzym 1994, nr 7 (dalej TMA); M. Kowalczyk, *Miłosierdzie Boże w urzeczywistnianiu się królestwa Bożego*, s. 278.

⁵⁷ Sobór Watykański II, *Lumen gentium* nr 5, [w:] *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967 (dalej LG).

cesarze, chcąc w ten sposób obwieścić, że to od nich pochodzi wyzwolenie; z ich łaskawości. Jeśli Marek używa takiego sformułowania, podobnie jak pozostali ewangelisci, nazywając w ten sposób swoje pisma i chcąc im przez to nadać wyjątkowy charakter; to wyraźnie chce zakomunikować, że nie cesarz zbawia świat. Nie on przynosi prawdziwe wyzwolenie⁵⁸ i nie on jest źródłem miłosierdzia, panem upragnionej przez słabych i upadłych łaski, ale Bóg w Jezusie Chrystusie⁵⁹. Stąd wyzwolenie to w połączeniu z ogłoszonym przez Jezusa królowaniem Boga, ma charakter religijny, a nie – jak u zelotów – jest forsowane przy wykorzystywaniu religii. Przeciwnikiem, głoszonego przez Jezusa panowania Boga, nie są żadne moce polityczne, wojskowe; nie jest ono w pierwszym rzędzie skierowane przeciwko okupacji rzymskiej, czy jakiegokolwiek innej, ale przeciwko królestwu szatana i mocy zła oraz grzechu, aby pokonać to wszystko, co dzieli człowieka od Boga (Mt 8,11n; 11,21-24; 12,41; Łk 10,13; 11,31; 13,28n)⁶⁰. Przez to samo obowiązuje w nim inne, niż we wznoszonych przez człowieka strukturach politycznych, prawo. Inny sposób postępowania, umożliwiający osiągnięcie celu. Jezus wyraźnie ukazuje, że chodzi tu o prawo miłości i właściwe temuż miłosierdzie w spotkaniu ze zniewolonym złem i potrzebującym pomocy człowiekiem, wyznaczając tym samym zupełnie inną perspektywę wyzwolenia oraz korygując dotychczasowe wyobrażenia, związane z królem, jego panowaniem i jego poddanymi⁶¹.

⁵⁸ W tym czasie w Rzymie umacniają się tendencje do traktowania władcy politycznego jak boga. Kult cesarza był niewątpliwie bardzo ważnym czynnikiem poczucia jedności oraz siły; w dużej mierze także bezpieczeństwa. Wraz z kultem cesarza rozpowszechniony szeroko był także kult imperium, pozwalający obejmować cześć, poza cesarzem, także wieczny, potężny Rzym. Ale wznoszenie poświęconych imperatorowi ołtarzy oraz wizerunków, zwłaszcza na prowincjach, zawierało w sobie pewną dwubiegunowość. Otóż z jednej strony czynili to całkiem szczerze miejscowi, chcąc jakby przez to należeć do objętego przez imperium obszaru bezpieczeństwa, mimo że wiązało się to również z różnymi ograniczeniami. Z drugiej jednak strony, wznoszone pomniki i ołtarze, a tym samym kult cesarza, był narzucony przez państwo, co musiało być postrzegane jako wyraźna forma zniewolenia. P. Garnsey, R. Saller, *The Roman Empire: Economy, Society and Culture*, London 1987, rozdz. 2; J. E. Lendon, *Empire of Honour: The Art of Government in the Roman World*, Oxford 1997; P. Horden, N. Purcell, *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History*, Oksford 2002; K. Greene, *The Archaeology of the Roman Economy*, London 1986; P. Temin, *A Market Economy in the Early Roman Empire*, „Journal of Roman Studies” 91 (2001), s. 169-181; L. Casson, *The Role of the State in Rome's Grain Trade*, [w:] *The Seaborne Commerce of Ancient Rome*, J.H. D'Arms I.E.C. Kopff [red.], Rzym 1980, s. 21-33.

⁵⁹ J. Ratzinger – Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu*, cz. I, s. 51-52.

⁶⁰ P. Neuner, *Eklezjologia*, s. 249-251.

⁶¹ T. Söding, *Jesus und die Kirche. Was sagt das Neue Testament*, Freiburg–Basel–Wien 2007, s. 54-88.

Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania należy pamiętać, że Jezus ogłaszając bliskie królestwo Boże, odwołuje się do starotestamentowego rozumienia tej rzeczywistości, o czym wyraźnie świadczą Jego słowa i czyny. Nie poprzestaje jednak tylko na przypomnieniu tej idei, a nawet na podkreśleniu jej aktualności. Nie zatrzymuje się również na ukazaniu niebezpieczeństw związanych z kryzysami w tym względzie, do których należy domaganie się króla-człowieka przez Izraela, co przyniosło wielkie rozczarowanie. Od samego początku swojej publicznej działalności Jezus rości sobie pretensje wypełnienia wszystkich, odnoszących się do panowania Boga obietnic. W tym celu podejmuje się najpierw wyjaśnienia tej rzeczywistości i skorygowania jej błędnych interpretacji. Ukazuje Boga jako zawsze obecnego w historii narodu, ale teraz, właśnie w swoim Synu, wkraczającego w nią w inny, nowy sposób, co Jezus w przypowieściach określa jako bardzo bliskie, wręcz już obecne królestwo Boże. W rozumieniu Jezusa, choć ogłoszone w Izraelu, do którego został On przede wszystkim posłany, jest ono skierowane do wszystkich ludów i narodów. Poza tym w sposób wolny od ludzkich, społecznych, politycznych, a nawet religijnych ograniczeń. Do tego królestwa zaproszeni są wszyscy. Przede wszystkim słabi – ubodzy i grzeszni, co oznacza, że jest ono niezasłużonym przez człowieka darem miłości, nie cofającej przed ludzkim grzechem. W tym samym sensie jest ono również Bożym miłosierdziem, najpełniej wyrażonym w krzyżu Jezusa Chrystusa (J 13,1)⁶².

W ten sposób Jezus głosząc (*evangelium*) panowanie Boga (*basileia tu Theu*) zaprasza wszystkich do otwarcia się na Jego miłosierdzie, które należy rozumieć jako nawrócenie oraz wolność od wszelkiego zła, będącego konsekwencją zniewolenia grzechem. Dlatego ogłaszając panowanie Boga odpuszcza grzechy. To znaczy, czyni królestwo Boże już obecnym, najlepiej wyjaśniając jego naturę oraz perspektywę wiecznego, eschatologicznego życia odkupionego człowieka. Wiąże się to ze zrozumieniem samego Jezusa i Jego roszczenia. Zrozumienie zatem czym jest to panowanie Boga i jakie są jego kryteria, warunki, zasady, prowadzi do odpowiedzi na pytanie: Kim On jest i skąd przychodzi, dokąd też zmierza? Mamy tu bowiem do czynienia nie tylko z jednością absolutną Syna z Ojcem, ale także z jednością ogłoszonego przez Jezusa panowania Boga z Nim samym⁶³. W Jezusie Chrystusie zapowiadana i oczekiwana rzeczywistość, bliskość Boga, która z powodu swojej doskonałości oraz transcendencji przedstawiana była w różnych obrazach, ujmujących

⁶² G.L. Müller, *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, s. 190.

⁶³ H. Waldenfels, *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele – dzisiaj, Teologia fundamentalna w kontekście czasów obecnych*, A. Paciorek [tłum.], Katowice 1993, s. 241.

jej poszczególne aspekty, uzyskuje swój osobowy wymiar. Niejednokrotnie – co pokazują różne linie tradycji Starego Testamentu – obrazy te były rozumiane zbyt jednostronnie; interpretowane zbyt powierzchownie. W osobie Jezusa Chrystusa wszystko to zostało poddane wyraźnej korekcji, co nie oznacza zakwestionowania tradycji Izraela, a tym bardziej jej usunięcia przez Jezusa. Wręcz przeciwnie. Konfrontując ją z własną osobą i misją, Jezus ukazuje jej znaczenie i sens, poświadczając tym samym że przez Jego słowa i czyny zbawienie – jako dar miłosiernego Ojca – staje się obecne, realne i możliwe. Z kategorii zapowiedzi bardzo odległej, choć oczekiwanej, eschatologicznej nadziei, w Nim – Synu Bożym, przechodzi w „teraz”, „już”⁶⁴. „Szczęśliwe oczy, które widzą to, co wy widzicie. Bo powiadam wam: Wielu proroków i królów pragnęło ujrzeć to, co wy widzicie, a nie ujrzeli i usłyszeć to, co wy słyszycie, a nie usłyszeli” (Łk 10,23-24).

Streszczenie

Jezus głosząc królowanie Boga koryguje jego niewłaściwe rozumienie. Odwołuje się w tym celu do historii Izraela. Pokazuje również, że Bóg zawsze w niej obecny, teraz wkracza w nią w nowy sposób. W swoim Synu przychodzi jako miłość, która nie cofa się przed niczym, nawet przed grzechem, czego potwierdzeniem jest zgoda Jezusa na krzyż. Swoje roszczenie, skoncentrowane na wprowadzeniu wszystkich w wymiar Bożego miłosierdzia, Jezus uwiarygadnia ogłoszonym przez siebie, bliskim – właściwie już obecnym – królowaniem Boga. Zrozumienie tegoż i właściwa postawa wobec tej rzeczywistości, pozwala zrozumieć kim jest Jezus. W Jezusie Chrystusie, zapowiadana i oczekiwana bliskość Boga, przedstawiana w różnych obrazach, uzyskuje swój osobowy wymiar. Jezus tych starotestamentowych obrazów i interpretacji nie usuwa, ale przez swoje dzieło wyjaśnia i tłumaczy, ukazując ich znaczenie i sens. Zapowiadane przez nie zbawienie, o czym świadczą słowa i czyny Jezusa, staje się obecne. Bóg przychodzi w swoim Synu, aby swoje panowanie potwierdzić w wybranym przez siebie narodzie i objąć nim wszystkie inne ludy, ukazując je jako wyzwalające człowieka z wszelkiej niewoli miłosierdzie.

SŁOWA KLUCZOWE: Królestwo Boże, miłosierdzie, przypowieści, wyzwolenie, zbawienie, naród wybrany, mesjasz, król, grzech

⁶⁴ Sobór Watykański II, *Dei verbum* nr 4 (dalej DV).

Abstract

God – the merciful Father in Jesus' proclamation of the kingdom of God

Jesus, proclaiming the kingdom of God corrects his wrong understanding. He refers for that purpose to the history of Israel. He also shows that God, who is always present in the history, now enters into it in a new way. In his Son he is coming as a love that does not shrink from nothing, even before sin, which is confirmed by the consent of Jesus to the cross. His claim, focused on the introduction of all into the dimension of God's mercy, Jesus gives credibility through announced near – actually already present – kingdom of God. Understanding and proper attitude towards this reality, let us understand who Jesus is. In Jesus Christ, announced and expected closeness of God, presented in different images, acquires its personal dimension. The Old Testament images and interpretations Jesus does not remove, but through his work explains and translates, showing their importance and meaning. Announced by them salvation is already present, as evidenced by the words and deeds of Jesus. God comes in his Son, in order to confirm his domination in the chosen nation and over all other peoples, showing this domination as mercy liberating people from all bondage.

KEYWORDS: Kingdom of God, mercy, parable, liberation, salvation, chosen nation, Messiah, king, sin

Bibliografia

- Bartnik C.S., *Kościół*, Lublin 2009.
- Blenkinsopp J., *Storia della profezia in Israele*, Brescia 1997.
- Bouyer L., *Syn Przedwieczny*, W. Dzieża, P. Rak [tłum.], Kraków 1999.
- Bright J., *Historia Izraela*, J. Radożycki [tłum.], Warszawa 1994.
- Bultmann R., *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1980.
- Carmona A.R., *Nadzieja w Piśmie Świętym*, „Communio” 17 (1997) z. 5, s. 12-27.
- Casson L., *The Role of the State in Rome's Grain Trade*, [w:] *The Seaborne Commerce of Ancient Rome*, J.H. D'Arms, I.E.C. Kopff [red.], Rzym 1980.
- Conrad E.W., *Zechariah*, Sheffield 1999.
- Crossan J.D., *Historyczny Jezus. Kim był i czego nauczał*, M. Stopa [tłum.], Warszawa 1997.
- Day J., *King and Messiah in Israel and the Ancient Near East*, Sheffield 1998.
- Deissler A., *Zwölfpropheten*, [w:] *Die Neue Echter Bibel*, Bd 3, Würzburg 1988.
- Ernst J., *Johannes der Täufer*, Berlin 1989.
- Ernst J., *War Jesus ein Schüler Johannes' des Täufers?*, [w:] *Vom Urchristentum zu Jesus*, J. Gnilka [Hg.], Herder, Freiburg–Basel–Wien 1989.

- Ferreira de Farias J.J., *Chrystocentryczny wymiar nadziei*, „Communio” 11 (1991) 1, s. 42-57.
- Finkenzeller J., *Eschatologia*, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, traktat XI, W. Beinert [red.], Kraków 2000.
- Flawiusz J., *Dawne dzieje Izraela*, J. Radożycki [tłum.], Warszawa 2001.
- Ganoczy A., *Nauka o stworzeniu*, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, traktat III, W. Beinert [red.], Kraków 1999.
- Garnsey P., Saller R., *The Roman Empire: Economy, Society and Culture*, London 1987.
- Gerstenberger E.S., *Theologien im Alten Testament*, Stuttgart 2001.
- Gnilka J., *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, Freiburg–Basel–Wien 1993.
- Gnilka J., *Pierwsi chrześcijanie. Źródła i początki Kościoła*, W. Szymona [tłum.], Kraków 2004.
- Goppelt L., *Teologia del Nuovo Testamento. L'opera di Gesu nel suo significato teologico a cura di Jürgen Roloff*, v. 1, Brescia 1982.
- Greene K., *The Archaeology of the Roman Economy*, London 1986.
- Haag E., *Panowanie i królestwo Boga w Starym Testamencie*, „Communio” 2 (1986) z. 6, s. 3-16.
- Heintz J.G., *Allianze humaine – Allianze divine. Documents d'époque babylonienne acienne Bible hébraïque – une esquisse*, „Biblische Notizen” 86 (1997), s. 66-76.
- Herrmann T., *Rozwój idei miłości i miłosierdzia w Piśmie Świętym*, [w:] *Miłość miłosierdna*, J. Krucina [red.], Wrocław 1985.
- Hordern P., Purcell N., *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History*, Oxford 2002.
- Horn S.H., *Podzielona monarchia. Królestwa Judy i Izraela*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, W. Chrostowski [tłum.], Warszawa 1994.
- Jankowski A., *Królestwo Boże w przypowieściach*, Niepokalanów 1992.
- Jan Paweł II, *Dives in misericordia*, Rzym 1980.
- Jan Paweł II, *Reconciliatio et paenitentia*, Rzym 1984.
- Jan Paweł II, *Tertio Millennio Adveniente*, Rzym 1994.
- Knierim R.P., *The Task of Old Testament. Method and Cases*, Grand Rapids Cambridge 1995.
- Kowalczyk M., *Miłosierdzie Boże w urzeczywistnianiu się królestwa Bożego*, [w:] *Dogmatyka w perspektywie Bożego miłosierdzia*, K. Góźdz, K. Guzowski [red.], Lublin 2010, s. 276-286.
- Kudasiewicz J., *Teologia Ewangelii synoptycznych*, [w:] *Teologia Nowego Testamentu*, tom. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1986.
- Kudasiewicz J., „*Wierzę w grzechów odpuszczenie*”. *Dobra nowina o Bożym miłosierdziu*, [w:] Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego, *Ewangelizacja i nawrócenie. Program duszpasterski na rok 1995/96*, Katowice 1995.
- Lacoque A., *Zacharie*, [w:] *Aggée, Zacharie, Malachie Commentaire l'Ancien Testament XIc*, S. Amsler, A. Lacoque, R. Vuilleumier [ed.], Neuchatel-Paris 1981.
- Langkammer H., *Przyjdź królestwo Twoje*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 39 (1991-1992) z. 1, s. 75-83.

- Laurentin R., *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, T. Jania [tłum.], Kraków 1999.
- Lemaire A., *Zjednoczone królestwo. Saul, Dawid i Salomon*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, W. Chrostowski [tłum.], Warszawa 1994.
- Lendon J.E., *Empire of Honour: The Art of Government in the Roman World*, Oxford 1997.
- Mendala S., *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*, Kraków 1994.
- Merklein H., *Jesu Botschaft von der Gottesherrschaft*, Stuttgart 1983.
- Meyers C.L., Meyers E.M., *Zachariah 9-11*, *The Anchor Bible Dictionary*, tom IV, New York 1993.
- Montefiore S.S., *Jerozolima. Biografia*, M. Antosiewicz, W. Jeżewski [tłum.], Warszawa 2011.
- Müller G.L., *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie, Podręcznik teologii dogmatycznej*, traktat V, W. Beinert [red.], Kraków 1998.
- Nagórny J., *Życie nadzieją w świetle Pisma Świętego*, [w:] *Nadzieja w postawie ludzkiej*, W. Słomka [red.], Lublin 1992.
- Napiórkowski A.A., *Bosko-ludzka wspólnota. Podstawy katolickiej eklezjologii integralnej*, Kraków 2010.
- Neef H.D., *Aspekte alttestamentlicher Budestheologie*, [w:] *Bund und Tora*, F. Avemaria, H. Lichtenberger [Hg.], Tübingen 1996.
- Neuner P., *Eklezjologia – nauka o Kościele*, [w:] *Podręcznik teologii dogmatycznej*, traktat VI, W. Beinert [red.], Kraków 1999.
- Peter M., *Dzieje Izraela*, Poznań 1996.
- Pikor W., *Królowanie Jahwe w świetle Iz 33*, [w:] *Królestwo Boże. Dar i nadzieja*, K. Mielcarek [red.], Lublin 2009.
- Purvis J.D., *Wygnanie i powrót. Od zniszczenia przez Babilonię do odbudowy państwa żydowskiego*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, W. Chrostowski [tłum.], Warszawa 1994.
- Pyc M., *Chrystologia*, [w:] *Dogmatyka w perspektywie Bożego miłosierdzia*, K. Gózdź, K. Guzowski [red.], Lublin 2010, s. 103-116.
- Rakocy W., *Entos hymon (Łk 17,21): Królestwo Boże „w was” czy „pośród was”*, „Collectanea Theologica” 71 (2001) z. 1, s. 31-40.
- Rakocy W., *Mesjasz Pan – Odkupiciel Izraela. Refleksje na temat pytania uczniów o przywrócenie królestwa Izraela (Dz 1,6)*, [w:] *Biblia o Odkupieniu*, R. Rubinkiewicz [red.], Lublin 2000.
- Ratzinger J., *Europa – dziedzictwo zobowiązujące chrześcijan*, w: tenże, *Kościół – eklezjologia – polityka*, (Communio – kolekcja 5), Poznań–Warszawa 1990.
- Ratzinger J., *Wielość religii i jedno Przymierze*, E. Pieciul [tłum.], Poznań 2004.
- Ratzinger J. – Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu*, cz. I, W. Szymona [tłum.], Kraków 2007.
- Rendtorff R., *Theologie des Alten Testaments. Ein kanonischer Entwurf II*, Neukirchen 2001.
- Rosa S., *Teologia fundamentalna. Eklezjologia*, cz. II, Tarnów 1997.
- Rubinkiewicz R., *Wprowadzenie do apokryfów Starego Testamentu*, Lublin 1987.

- Sarna N.M., *Izrael w Egipcie. Pobyt w Egipcie i Wyjście*, [w:] *Starożytny Izrael. Od czasów Abrahama do zburzenia Jerozolimy przez Rzymian*, W. Chrostowski [tłum.], Warszawa 1994.
- Schönborn Ch., *Bóg zesłał Syna swego. Chrystologia*, L. Balter [tłum.], Poznań 2002.
- Schürer E., *Storia del Popolo Giudaico al. Tempo di Gesù Cristo*, vol. secondo, Brescia 1987.
- Schürmann H., *Gottes Reich – Jesu Geschick. Jesu ureigener Tod im Licht seiner Basileia Verkündigung*, Freiburg 1983.
- Sobór Watykański II, *Dei verbum*, [w:] *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967.
- Sobór Watykański II, *Lumen gentium*, [w:] *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967.
- Söding T., *Jesus und die Kirche. Was sagt das Neue Testament*, Freiburg–Basel–Wien 2007.
- Temin P., *A Market Economy in the Early Roman Empire*, „Journal of Roman Studies” 91 (2001), s. 169-181.
- Waldenfels H., *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele – dzisiaj, Teologia fundamentalna w kontekście czasów obecnych*, A. Paciorek [tłum.], Katowice 1993.
- Waschke J., *Die Frage nach dem Messias im AT*, „Theologische Literaturzeitung” 113 (1988), s. 321-331.
- Whithelan K.W., *King and Kingship*, *The Anchor Bible Dictionary*, tom 4, New York 1993.